

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Škola:	Střední škola obchodní, České Budějovice, Husova 9
Projekt MŠMT ČR:	EU PENÍZE ŠKOLÁM
Číslo projektu:	CZ.1.07/1.5.00/34.0536
Název projektu školy:	Výuka s ICT na SŠ obchodní České Budějovice
Šablona III/2:	Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Číslo šablony:	VY_32_INOVACE_ZPV_433
Předmět:	Základy přírodních věd
Tematický okruh:	Obecná chemie
Autor, spoluautor:	Mgr. Josef Stoklasa
Název DUMu:	Periodická tabulka prvků
Pořadové číslo DUMu:	13
Stručná anotace:	Prezentace popisuje vznik vztahy v periodické tabulce.
Ročník:	1.
Obor vzdělání:	66-51-L/01 Ekonomika a podnikání 65-42-M/02 Cestovní ruch
Metodický pokyn:	Materiál je určen pro frontální způsob vyučování.
Výsledky vzdělávání:	Žák popíše periodickou tabulku a uvede základní podobnosti vlastností prvků ve skupinách a periodách.
Vytvořeno dne:	29.3.2013
Pokud není uvedeno jinak, uvedený materiál je z vlastních zdrojů autora.	

Obecná chemie

Periodická tabulka

Historie

- 1789 – Lavoisier (kovy a nekovy)
- 1863 – Newlands (seřadil prvky podle atomové váhy) – zákon oktáv
- 1864 – Mayer vyjádřil graficky závislost objemu atomu na atomovém čísle
- 1871 – Mendělejev – první ucelený logický systém prvků

Zákony periodické tabulky

- Mendělejevův zákon:

Fyzikální a chemické vlastnosti prvků a jejich chemických sloučenin jsou periodickou funkcí jejich atomových vah.

- Periodický zákon:

Vlastnosti prvků a jejich sloučenin jsou periodickou funkcí jejich protonového čísla.

		Group																	
		I	II											III	IV	V	VI	VII	VIII
Period	1	1 H																	2 He
	2	3 Li	4 Be											5 B	6 C	7 N	8 O	9 F	10 Ne
	3	11 Na	12 Mg											13 Al	14 Si	15 P	16 S	17 Cl	18 Ar
	4	19 K	20 Ca	21 Sc	22 Ti	23 V	24 Cr	25 Mn	26 Fe	27 Co	28 Ni	29 Cu	30 Zn	31 Ga	32 Ge	33 As	34 Se	35 Br	36 Kr
	5	37 Rb	38 Sr	39 Y	40 Zr	41 Nb	42 Mo	43 Tc	44 Ru	45 Rh	46 Pd	47 Ag	48 Cd	49 In	50 Sn	51 Sb	52 Te	53 I	54 Xe
	6	55 Cs	56 Ba	*	72 Hf	73 Ta	74 W	75 Re	76 Os	77 Ir	78 Pt	79 Au	80 Hg	81 Tl	82 Pb	83 Bi	84 Po	85 At	86 Rn
	7	87 Fr	88 Ra	**	104 Rf	105 Db	106 Sg	107 Bh	108 Hs	109 Mt	110 Ds	111 Rg	112 Cn	113 Uut	114 Fl	115 Uup	116 Lv	117 Uus	118 Uuo
	8	119 Uun																	
		* Lanthanides		57 La	58 Ce	59 Pr	60 Nd	61 Pm	62 Sm	63 Eu	64 Gd	65 Tb	66 Dy	67 Ho	68 Er	69 Tm	70 Yb	71 Lu	
		** Actinides		89 Ac	90 Th	91 Pa	92 U	93 Np	94 Pu	95 Am	96 Cm	97 Bk	98 Cf	99 Es	100 Fm	101 Md	102 No	103 Lr	

Alkali metals	Alkaline earth metals	Lanthanides	Actinides	Transition metals
Poor metals	Metalloids	Nonmetals	Halogens	Noble gases

State at standard temperature and pressure

- Atomic number in red: gas
- Atomic number in blue: liquid
- Atomic number in black: solid

solid border: at least one isotope is older than the Earth (Primordial elements)
dashed border: at least one isotope naturally arise from decay of other chemical elements and no isotopes are older than the earth
dotted border: only artificially made isotopes (synthetic elements)
no border: undiscovered

Autor: Armtuk

Licence: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Periodic_Table_Armtuk3.svg?uselang=cs; CC- BY-SA

Podobnosti ve skupinách

- Zvláštní označení některých skupin
 - alkalické kovy,
 - kovy alkalických zemin,
 - vzácné plyny,
 - halogeny,
 - chalkogeny

Podobnosti v periodách

- Nejnápadnější podobnost vykazují prvky v 6. periodě za lanthanem (*lanthanoidy*) a v 7. periodě za aktiniem (aktinoidy).
- I přes vzrůstající protonové číslo se prvky v těchto periodách svými vlastnostmi velice podobají.

Další dělení prvků v tabulce

- Podle kovových vlastností:
 - kovy
 - nekovy
 - polokovy
- Podle zaplňujících se orbitalů:
 - nepřechodné
 - přechodné
 - vnitřně přechodné

Mnemotechnické pomůcky

- 1. Hanu Líbal Na Kolínka Robustní Cestář Franta
- 2. Běžela Magda Caňonem Srazila Banán Ramenen
- 13. Byl Aljoša Gagarin Indická Tlama?
- 14. Co Si Germáni Snědli Pak bledli
- 15. Náš Pan Asistent Sbalil Biletářku
- 16. O Slečno Sejměte Též Podprsenku
- 17. Fikaní Chlapíci Brousili Italům Antény
- 18. Herbert Nechce Armádní Krasavici Xenii Ranit

Otázky k upevnění vědomostí

1. Ve které m roce byla poprvé sestavena periodická tabulka prvků a kdo se o to zasloužil? (sl. č. 2)
2. Jaké vlastnosti jsou společné pro vzácné plyny.
3. Jak dělíme prvky podle kovových vlastností? (sl. č. 8)
4. Jakou podobnost vykazují lanthanoidy a aktinoidy? (sl.č. 7)

Použitá literatura a zdroje

- BANÝR, Jiří a Pavel BENEŠ. *Chemie pro střední školy: obecná, anorganická, organická, analytická, biochemie*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1995, 160 s. ISBN 80-859-3711-5.
- FLEMR, Vratislav a Bohuslav DUŠEK. *Chemie pro gymnázia: obecná, anorganická, organická, analytická, biochemie*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2001, 120 s. ISBN 80-723-5147-8.
- VACÍK, Jiří a Bohuslav DUŠEK. *Přehled středoškolské chemie: obecná, anorganická, organická, analytická, biochemie*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993, 365 s. Kostka (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-042-6388-7.
- FABINI, Ján a Jaroslav BLAŽEK. *Chemie pro studijní obory SOŠ a SOU nechemického zaměření: obecná, anorganická, organická, analytická, biochemie*. 5. vyd., v SPN 1. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1999, 334 s. Kostka (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-723-5104-4
- *Chemie pro střední školy*. Překlad Jiří Svoboda. V Praze: Scientia, 1996, 165 s. ISBN 80-718-3043-7
- KOTLÍK, Bohumír a Květoslava RŮŽIČKOVÁ. *Chemie I v kostce: obecná a anorganická chemie, výpočty v oboru chemie*. 2. vyd. Překlad Jiří Svoboda. Havlíčkův Brod: Fragment, 1999, 119 s. V kostce. ISBN 80-720-0319-4
- Obrázek str. 5 [cit. 2013-3-29] dostupný na http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Periodic_Table_Armtuk3.svg?uselang=cs; CC- BY-SA